

IZ SPOMINOV NA LETO 1942

SKOZI AVGUSTOVSKO OFENZIVO

Po krajšem postanku smo pot nadaljevali.

Tiho se je pomikala kolona čete skozi smrekov gozd. Nekje v Trogovcih je nad nami v hribu zaskovikala sova uharica. Njen glas je zamolklo odmeval od bližnjih visokih smrek. Na drugem koncu, nekje okrog Turna, se je slišal odziv. Res da je bil sedaj čas sov, toda nekaterim starim partizanom je bilo to sumljivo.

»Ali živijo tu gori sove uharice?« me je vprašal nekdo.

»Da, živijo,« mu odgovorim. Oče mi je večkrat pripovedoval o njih, kako so včasih glasno pele in marsikateremu, ki jih ni poznal, vlivale strah v kosti.

»Mogoče, toda tudi Nemci se lahko na ta način sporazumevajo,« je pripomnil nekdo drugi v koloni. Toda za nas je bilo takrat važneje, da do zgodnjih jutranjih ur pridemo na bohinjsko stran Jelovice.

Skozi mladi smrekov gozd v Trogovcih je bilo posebno težko hoditi. Pot, po kateri smo šli, je bila že pred vojno zelo poraščena, tako da je bilo sedaj v temni noči kar neprijetno hoditi po njej. Kolikokrat sem kot pastir hodil tod okoli? Tu je bila dobra paša za ovce, tu je bilo dovolj srn, a spomladi se je tu rad oglašal petelin. Tudi planina, ki je nekoč služila za izpašo telet, se je že zarasla. Oglarska bajta je tudi že čisto pri koncu, le par let bo lahko še služila svojemu namenu. Marsikateri partizan je v njej že dobil skromno streho nad glavo ali pa zasilno posteljo.

Bili smo pred prvim grabnom, imenovanim Nžetov graben, ko se za hip razsvetli vsa okolica. Kot sredi najlepšega sončnega dne je bilo. Za hip smo lahko opazovali celo nasprotni breg, predgorje Batitovca in del Julijskih Alp. Toda samo za hip, že v naslednjem trenutku smo bili spet v temi. Le z zvezdami gosto pokrito nebo nam je medlo razsvetljevalo pot in gozd okrog nas. Vse bi bilo v najlepšem redu, če nekateri iz čete te svetlobe ne bi imeli za raketo. To so bili tisti iz čela kolone, ki so vso četo spravili pod pot in trdili, da je bila res raketa. Vsi smo se znašli v strmem bregu. Ne vem za katerega tovariša je bilo to tudi delno usodno. Padel je preko stene, se potolkel po glavi in — kar je bilo takrat še važnejše — izgubil je puško, ki je padla preko stene.

Po krajšem razgovoru je padla odločitev. Ostali bomo tukaj, počakali jutra, potem pa videli, kaj bomo storili. Brez šuma in hrupa poiskati prostor za prenočevanje, se je glasilo povelje. To pa je bilo tu težko, kajti teren je bil zelo strm. Jaz sem si uredil mesto za sedenje za debelo smreko, približno tako pa tudi drugi. Takrat smo bili bolj podobni tropi divjih koz,

ki se po mučnem dnevu zaustavi vrh kakega hriba ali v nepristopnih stenah in tu čaka prihodnjega dne, da jih gonjači spet spravijo pred cevi lovcev.

Okrog druge ure zjutraj, ko sem en del noči že predremal, drugega pa prebdel, nas vse skupaj prebudi regljanje mitraljezov in pušk. Mi smo resda, to le opazovali, toda onim na Rastovki ni bilo lahko. To je bil Kraničev bataljon iz II. grupe odredov, katerega je ofenziva še doletela na Jelovici in se je to noč tudi prebijal na bohinjsko stran pod Ratitovec. Toda na svojem nočnem pohodu je naletel na večjo zasedo SS-ovcev in se z njimi spopadel. Borba je trajala vse do jutra in v njej so na obeh straneh padle žrtve. Partizani so izgubili dva, a Nemci osem ljudi. Vendar je bila zmaga na partizanski strani; nemška oholost je morala kloniti pred upornim slovenskim partizanom. Priborjenega je bilo nekaj novega orožja, a kar je najvažnejše, zaplenjena je bila nemška vojaška karta, na kateri so bile začrtane vse zasede, ki so imele nalogo zadržati prihod partizanov v ta del Jelovice. Tako je bataljon po razbitju te zasede imel prosto pot in kasneje prebijanje skozi ofenzivo mu je bilo prav zaradi zaplenjene karte mnogo lažje.

S prvim svitom je borba prenehala. Vse bolj redki so postajali rafali, ki so na koncu prešli le še v posamezne strele. Rakete so ugasnile, prižigal pa se je novi dan, ki je vse bolj in bolj razsvetljeval Jelovico.

Še preden se je popolnoma zdanilo, smo se spustili v goro. Tu se je četa razdelila na več manjših grupic, da bi tako lažje neodkrita prebila dan v stenah nad Podmulezom.

Naša trojka, v kateri smo bili jaz, Miloš, neka partizanka in še en tovariš iz II. grupe, smo se zaustavili v gostih smrekovih vejah, ki so padale izpod stare smreke. Ker to mesto mi bilo najboljše, smo se takoj nato spustili bolj globoko in tu poiskali primernejši kraj. Dobili smo goste smrekice, rastoče takoj za neko skalo, tako da smo bili zaklonjeni tudi pred streli.

Z naraščanjem dneva je naraščala tudi napetost. Povsod okrog nas so se začeli oglašati mitraljezi, bombe in puške. Ropotalo je vse tja do Ratitovca, Novakovega griča in spodaj v grapi. Tudi vpitje Nemcev smo začeli razločno slišati. Vse je bilo na nogah. Še pred četrto uro zjutraj je do nas prihitel še neki partizan iz II. grupe in nam pripovedoval, kako da je na Jelovici: »Nemci so na vseh poteh. Že včeraj so z vseh strani prišli na Jelovico. Povsod je med njimi opaziti civiliste, ki so jih pobrali za vodiče. Do sedaj so prehajkali okrog Mošenjske in Lipniške planine. Že sinoči so bili na Turnu in Partizanskem vrhu. Jaz sem se odcepil od svoje čete že včeraj, ko so nas iznenada napadli na poti proti Radovljiški planini. Za četo ne vem, kje je.« Tako nam je pripovedoval, a mi smo poslušali...

Do nas ves prvi dan ni bilo nobenega Nemca. Res, da smo jih lahko vsak čas opazovali z vrha stene in poslušali njihovo kričanje pod nami, toda z njimi le še nismo imeli borbe. Hujše je bilo za nas vroče sonce in huda žeja, ki nas je mučila v sončnih stenah. Na hrano niti pomislil nisem. Da, žeja je res mnogo hujša kot lakota, to sem spoznal tu v teh prekletih vročih stenah. Jezik se mi je že okrog druge ure popoldne začel lepiti po ustih. S čim naj si utešim žejo? Tu mi bilo nobenega pripomočka zoper njo. Treba je bilo le počakati in čakati. Da bi vsaj dež hotel padati, potem bi se na stenah že za silo nalovili vode! Toda tudi dežja ni bilo.

Ko je zvečer legel mrak na stene in nam odprl pot do drugih grup, ki so bile v bližnjih stenah, je bilo zopet vse dobro. Pohiteli smo drug k drugemu in si pripovedovali, kako smo preživeli prvi dan. Tu smo dobili tudi

navodila za naslednji dan. — »Še naprej moramo ostati tu v stenah. Prepovedana je vsaka hoja po gori, ker je gozd redek in nas lahko zapazijo. Do sedaj izgleda, da še ne vedo za nas,« je zaključeval komandir čete tov. Polde.

Vrhu špičaste skale smo do pozne nočne ure opazovali pod nami v dolini goreče ognje. Kričanje Nemcev je bilo še bolj razločno kot podnevi. Šele okrog 11. ure smo se razšli. Vrnili smo se nazaj na staro mesto.

Še pozna noč se ni hotela ohladiti. Kar puhtelo je iz sten, tako da nam zastran mraza ni bilo težko. Le žeja, ta žeja nas je mučila. Vlegli smo se in zaspali. Toda spanje ni bilo ne vem kako prijetno. Kako bi tudi spal v strmem bregu, kjer stalno polziš nižje in se stalno popravljaš in premetavaš.

Sredi ponoči je začelo močno pokati, in to takoj nad nami, mogoče malo bolj na desno. Svetleči naboji so rezali nebo in ugašali nekje nad pašnim vrhom. Takoj za tem streljanjem začne nad nami nekdo hoditi. Zdelo se nam je, da se vse bolj približuje. Res, šumenje suhega listja je prihajalo vedno bliže. Pribili smo se k zemlji in čakali. Toda glej, kaj smo pričakali: kot vihra so se mimo nas pripodili trije gamsi in tik nad našimi telesi preskakovali čeri in se podili v smeri Podmuleza...

Tudi drugega dne je šlo vse dobro. Streljanje je bilo resda mnogo močnejše kot prvi dan in videti je bilo, da Nemci nekoliko bolj tiščijo nos v goro, toda dan je le šel brez hujšega mimo nas. Nekako pred 12. uro sem poskusil utesiti lakoto in sem na kose cikoriije namazal nekoliko margarine, ki pa mi je le s težavo šla po goltancu. To mi je še povečalo žejo in v ustih se mi je naredila nekakšna pacarija, tako da sem jih komaj odpiral. Že zjutraj smo tudi poskušali ugasiti žejo in pili roso s smrekovih vejic. Toda kot nalašč, te dni tudi rose ni hotelo biti dovolj.

Zvečer smo se vsi skupaj spet zbrali vrh stene. Tu so bili Janušek, Polde, Katarina iz Pohorskega bataljona in njen mož in še mnogi drugi. Bilo nas je okrog 30 po številu, toda preko dneva, kot da ni nobenega. Spet smo vsi skupaj v tihi noči poslušali pod seboj kričeče Nemce. Eden je celo sprožil predlog, da bi se sezuli in tiho prešli na nasprotno stran.

Tretji dan se je vreme spremenilo. Vse je kazalo, da bo nevihta. Mi smo jo želeli. Že navsezgodaj smo opazili, da nad nami in dalje proti Dražgošam na vseh stenah čepijo Nemci. Bilo jih je mnogo. Koliko, ne vem, vem samo to, da so bili povsod. Grupica partizanov, ki je bila nad nami, je že sprejela borbo. Pošteno so obračunali z Nemci. Borbe so se vodile na meter do dva razdalje. Marsikateri Nемец je zletel čez stene in obležal spodaj na prodiščih. Tu je padlo okrog 15 Nemcev, pa tudi mi smo imeli prve žrtve. Padlo je 5 partizanov.

Že četrti dan je bilo treba prenašati žejo in lakoto in vsak čas pričakovati spopada z Nemci. Zjutraj smo s smrekovih vejic in trave namolzli nekaj rose in si tako malo zmočili jezik, a žeje skoraj nič pogasili. To smo delali še pred dnevom. Vsakdo je molzel in pulil travo na svojem mestu in se boril za vsako kapljo rose. Že ob sedmih pa so zažvižgale mine in se razletavale ob trdih stenah. Nam so bili nevarni samo kamni, ki so jih mine odtrgale in so se valili navzdol po hribu. Okrog 10. ure pa je prvič treščil v stene grom. Še malo in že je pljusknil dež in sodra. Pod nami v grapi se je bolj in bolj nabirala megla, ki naj bo naša zaščitnica, smo si mislili. Z Milošem sva nekaj časa sedela vrh stene, ker pa so gromi udarjali vedno bližje, sva se spustila v steno in si tu v grmu uredila zasilno zavetišče. Nevihta je trajala do 12. ure, nakar je prenehala in že se je izza oblakov

pokazalo sonce. Še malo in izginila je vsa megla, tako da smo bili zopet postavljeni pred nalogo, čim bolje se maskirati. Lakota, ki me je drugi in tretji dan že pošteno dajala, se je sedaj četrti dan nekoliko polegla in zastran tega mi ni bilo težko.

Popoldne, ko smo vsi pričakovali konec hajke, pa smo bili pošteno presenečeni. Pod seboj smo opazili dolgo kolono Nemcev — našli smo jih 96 — in vsakdo je nosil zaboj — verjetno municijo, smo mislili. Res. nosili so municijo. Že čez dobre pol ure, okrog čestih se je začel pravi pekel. Sedaj ni bilo slišati drugega kot en sam ropot in žvižganje krogel. Kot pest debeli razbiti kosci granat so frčali po zraku in udarjali ob stene. Povsod mimo nas se je valilo kamenje, pred katerim smo se morali dobro čuvati. S strani, kjer smo bili vse dni dobro zaščiteni, pa so že začele cviliti svinčanke. Nemi smo pričakovali, kaj pride. Katarina, ki je bila z nami, se je naslanjala na svojo rumeno puško in se tiščala ob steno. Vsi drugi pa smo sedeli v bregu tik za steno in opazovali na vse strani. Nenadoma nekdo javi: »Tišina! V goro se spuščajo. Vidiš Nemca tamle vrh skale.« In res: oholi Nemec je stal vrh stene, pod katero sva čez dan taborila z Milošem, in z daljnogledom ogledoval okolico. Toda ni stal dolgo. Dva reska strela sta ga spravila ob ravnotežje in že v naslednjem trenutku je padal v globino pod seboj. Ta se ne bo nikoli več dvignil izpod sten Dražgoške gore. Drugi Nemci pa so se v strelcih spuščali v goro in mimogrede besno streljali v slepo, — samo da je pokalo.

Toda mi smo se jim spretno umikali in naposled, malo pred 8. uro zvečer, izmuznili iz njihovega območja. Med potjo smo tik vrh gore naleteli na nemški težki mitraljez, ki je verjetno imel nalogo čuvati in ščititi pohod Nemcev v goro. Opazili so nas in glasen krik: »Schnell!« nas je prisilil, da smo jo pošteno ubrali proti Blatom. Težko smo hodili, kajti bil je to peti dan brez hrane, peti dan brez vode. Toda na vse to smo sedaj pozabili; glavno je bilo, da smo bili spet na Jelovici, glavno je bilo, da smo bili živi in da smo uspeli rešiti se iz objema sten in prepadov, kjer je bila borba težka; težka zaradi tega, ker smo bili spodaj in zgoraj zaprti v obroč in ker položaji niso ustrezali partizanom. Sedaj, ko smo spet prosti, ko nam je prostost dana od vseh strani, pa bo brez ozira na lakoto lažje.

Temno je že bilo, ko smo se vzpenjali proti vrhu, a iz svinčeno sivih oblakov se je začel vlivati droben dež. Nam to noč ni bilo do lepega večera. Bolj dobrodošlo je bilo deževno vreme. Le tako bodo sovražniki prisiljeni prej zapustiti Jelovico, le tako bo čimprej konec ofenzive.

Na mestu med državnim in privatnim gozdom smo naleteli na zapuščeno nemško taborišče. Gorej tu so bili, tu so taborili vse dni ofenzive. Po tleh taborišča je ležalo vse polno odpadkov paradižnikov in jabolk. Hitro smo jih pobrali in očistili smrekovih igel, potem pa s slastjo pojedli. Kaj vse si človek privošči, če je pošteno lačen. Kaj nam je bilo ta večer mar, če so Nemci že jedli in potem vrgli vstran koščke paradižnika! Važno je bilo samo, da smo dobili vsaj nekaj hrane. To nam je bilo po petih dnevih lakote kot zajtrk. Mimogrede ob poti proti Partizanskemu vrhu pa smo z žepno svetilko obirali še borovnice, ki jih je to leto bilo dovolj.

Takoj za Partizanskim vrhom smo naleteli na ogenj in gost dim, ki se je valil skozi smrekov gozd. Hitro smo se mu umaknili, kajti najverjetneje je bilo, da so ti, ki kurijo, Nemci. Spremenili smo smer poti, zaobšli Turn, s trdo temo vred prečkali Kotlič in se zaustavili tik ob Mošenjski planini.

Ive Subic. Juris

Vedeli smo, da na planino ne smemo; to bi bilo za nas še prenevarno. Zato smo raje ostali v gostih smrekicah tik ob poti. Dež nas je neusmiljeno močil. Že tako smo bili vsi mokri, kako pa bo, če bo vso noč padalo po nas? In res, dež je vso noč močil našo kožo. Vse bi šlo, če bi imeli s seboj nekaj, s čimer bi se pokrili. Tako pa smo bili skoraj vsi brez izjeme slabo oblečeni in brez zaščite proti dežju. Jaz sem imel na sebi samo pumparice in jopič, a vse že delno mokro še iz gore, to se pravi že dva dni. Povrhu dežja nas je to noč še pošteno prepihal veter. Sedel sem tik ob smreki in gledal, kako bi se najbolje zaščitil pred vetrom in dežjem. Čas je presneto počasi lezel naprej in nikakor ni hotel preko polnoči. Že zvečer mi je začelo po hrbtu curljati. Če sem se hotel temu umakniti, se je curek pronesel na sprednji del telesa in tako sem se hočeš nočeš moral sprijazniti z mislijo, da bo najbolje čakati jutra. Mislim, da mi v partizanih ni bila nobena noč tako dolga kot ta.

Vsi trdi od mokrote in mraza smo se zjutraj dvignili in se takoj napatili v neko drvarsko bajto za Jamniško goro. Tu smo bili že pred 6. uro, si zakurili ogenj in se začeli sušiti. Ker pa je mimo koč vodila glavna pot na Jamnik, smo se že ob 8. uri napatili drugam, — na Jelenje luže. Na začudenje nas vseh so bile koč še cele in nepožgane. V tej ofenzivi je namreč na Jelovici ostalo le malo koč in bajt. Tu v Jelenjih lužah smo naleteli na neko skupino partizanov, ki je tudi preživela hajko, in se šele sedaj pošteno posušili in dobili prvo toplo hrano.

Naslednji dan smo morali spet v Dražgoško goro, na mesto, kjer smo v stenah preživeli hajko. Ob poti smo stalno srečovali sledove ofenzive. Ob vseh poteh so bili postavljeni bunkerji iz skal, povsod zgrajena ležišča iz smrekovih vej. Na nekem mestu so Nemci celo zgradili iz kamenja nekakšno mučilnico, kjer so nameravali od ujetih borcev izvedeti za skrivališča partizanov. Na drugem mestu smo tik pod vrhom gore naleteli na prgišče krvi in na kup partizanskih cunj. Torej, tu so morali nekoga ujeti. Res sta bila tod ujeta dva partizana, ki pa so ju zaradi izmučenosti že v vasi Rudno pri gasilskem domu ustrelili. Povsod so ležali kupi izstreljenih nabojev, kar je pomenilo, da so se borbe vodile povsod, po vseh hribih in dolinah in ob vseh poteh. Ko smo prišli do sten, smo zaslišali, da nas nekdo kliče. V neki steni je bil še vedno neki partizan, ki zaradi izčrpanosti že ni več mogel sam splezati nazaj. Ko nas je opazil, je najprej mislil, da smo Nemci. Šele ko nas je spoznal, je poklical. Že prvi dan, kakor je pripovedoval, se je skrival v votlino, ki je bila visoko v steni. Prvo noč je splezal vanjo in se do jutra dobro založil s kamenji, tako da ni bilo mogoče videti luknje. Tu je potem ostal vse dni. Več granat je udarilo tik nad luknjo in zadnji dan je nemški vojak stal tik ob njej, vendar je ni opazil. Še potem, ko so Nemci že odšli, je ostal še dva dni zabarikadiran v votlini. Tu pod njegovo steno smo našli tudi dve popolnoma novi puški. Eno sem dobil jaz. Bila je kratka nemška mauzerica, namenjena za oborožitev planinskih lovcev. Drugo je nosil Lojze, kasnejši komisar naše čete.

Druga skupina, ki je enako kot mi prvo noč preživela v stenah, je drugo noč nameravala izvršiti preboj nazaj na Jelovico. Toda vrh gore je nekdo iz grupe stopil v temni noči spečemu Nemcu na trebuh in tako naredil velik preplah. Nemci so si bili namreč uredili neko pot in po njej poplegli. Ko pa so partizani okrog 3. ure zjutraj prilezli iz sten in hiteli preko poti na Jelovico, je partizan Majnik (padel kasneje na Lipniški planini) stopil

z vso močjo nekemu Nemcu na trebuh. Sprva niti ni vedel, kaj ima pod nogo, šele ko je oni strašno zakričal in ko je okrog njega zašumelo listje, je spoznal, da tu spijo Nemci. Prvi mah je skočil nazaj v goro, toda hitro se je premislil in jo ubral za drugimi. Nemci se seveda niso takoj znašli, pa so namesto za njimi streljali proti nam in tako prepodili tropo divjih koz, ki so potem bežale mimo nas.

Čez nekoliko dni smo bili že zopet vsi zbrani. Ko so Nemci v dolini pri ljudeh oznanjali, da so pokončani vsi partizani, smo se mi znova začeli pripravljati na akcije, ki so sledile skozi mesec avgust, a to so bile:

16. avgusta smo izvršili prehranjevalno akcijo v Železnikih v trgovini in pri peku. Tu smo prvič po enem mesecu spet dobili kruh, katerega sem se v partizanih često moral odvaditi — ker ga ni bilo.

18. avgusta je bil likvidiran župan v Dolenji vasi. V noči od sobote na nedeljo smo se spustili z Jelovice in del noči prespali v hrastovem gozdiču pod vasjo, nato pa se zarana spustili mimo Češnjice in Selc v Dolenjo vas, kjer smo postavili zasedo. Čakali smo tik ob Sori v gostem vrbovem grmovju. Zjutraj nismo mogli izvršiti naloge. Župan Benedik je šel k maši dobro zavarovan od 10 žandarjev in tako smo morali čakati celo dopoldne vse do pol dvanajste ure. V trenutku pa, ko bi morali streljati, je mimo nas po cesti privozila nemška prikolica s tremi policaji. Nič za to, prikolica še ni bila oddaljena 100 m, ko so odjeknili strelji in izdajalec, ki je odobril porušitev vasi Dražgoše, je padel. V hitrih skokih smo bili čez vodo in polje, ki se razprostira med njo in gozdom. Za nami je takoj začelo streljanje: najprej iz prikolice, nato pa še iz zvonika v Selcih. Ko smo bili v gozdu nad vasjo Golico, smo že opazili, kako je rešilni avto odpeljal župana. Vse popoldne smo potem ležali pri Sv. Tomažu in zvečer v mraku odšli na Križno goro h kmetu Kalanu. Tu sta bila doma tovariša Polde in Janko iz naše čete.

Po treh dneh smo se vrnili nazaj v četo. Še isti dan pod večer pa smo bili že zopet na nogah. Še pred večerom smo bili na Vodica, a v prvem mraku v Lipnici nad Podnartom. Tu smo si pri Pircu izposodili avto, na katerega se je naložila vsa četa in se odpeljala v Podnart. Zaustavili smo se, čeprav za to nismo vedeli, pred žandarmerijsko postajo. To smo opazili šele, ko je bilo prepozno. Ko smo bili po vasi, so namreč Nemci začeli streljati na naš avto in tako smo morali nazaj zopet peš. V Podnartu smo oplenili neko trgovino in požgali most, ki je zgorel do zadnjega delčka. Vračali smo se preko Dobre in Češnjice, ker nam je bilo bliže. Ob štirih zjutraj pa smo že bili pod Jelovico, kjer smo se ustavili. V dolini pod nami je še vedno gorelo, po cesti od Kranja sem pa smo našeli okrog 50 avtomobilov, ki so peljali proti Podnartu. To je bila gotovo reakcija na našo akcijo. Lepo so se videle avtomobilske luči na cesti v Gobovcih. Z dnem pa smo bili že zopet nazaj v taborišču, ki smo ga ta čas imeli med Mošenjsko in Lipniško planino.

Okrog 10. ure sva se šla s Poldetom umivat na Mošenjsko planino. Ker je bilo sonce še toplo, a dan lep, smo se slekli in skopali v zasilnem tolmunu, ki smo si ga naredili sami. Ko sva se tako dobro okopala in osvežila, sva se vrnila v taborišče. Toda že od daleč naju je klical dežurni, naj pohitiva, češ da se četa pripravlja za odhod. Res, vsi so bili že pripravljeni za nov pohod.

Morali smo se odseliti. Patrulja, v kateri je bil tudi Mirko iz Dražgoš, je prišla obvestiti, da je na Jamnik prišlo okrog 600 Nemcev in da namestavajo na Jelovico, kot so izvedeli od domačinov.

Hitro smo se spustili preko planine, skozi Kravji potok in Bodlajko in bili ob enih že na novem kraju. Z nami je bil tudi del neke enote iz II. grupe odredov, ki mu še ni uspelo priti preko Save. Novo taborišče smo imeli pod Martinčkom v privatnem gozdu na precej zaklonjenem in nepoznanem terenu. Tu smo ostali dva dni, nakar smo se preko vse Jelovice preselili do Zablate pri Rovtarici, kjer smo se ponovno utaborili v mladem smrekovem gozdu.

Taborišče je bilo v neposredni bližini drvarskih koč, ki pa so takrat bile prazne. Drugo noč po našem prihodu smo morali v akcijo v Sotesko. Temno je bilo kot v rogu, ko smo se spuščali po stenah mimo Babjega zoba v Sotesko. Tu smo požgali žago, ki je dobavljala deske za okupatorja. Vse je bilo storjeno v kratkem času. Nazaj je bila hoja lažja, kajti vso pot nam je razsvetljeval požar, ki je divjal pod nami. To je bil strašanski ogenj. Gorelo je preko 100 kašt desk in mnogo nerazžaganega lesa. Krvavo rdeče so žarele gore vse naokrog. Babji zob in njegove stene so bile razsvetljene kot podnevi. Res velik ogenj. Videl sem goreti Dražgoše, toda požar v Soteski je bil neprimerno večji. Vsa dolina je ječala in bilo je, kot da velik orkan razmetava deske po zraku. Nekatero deske so gorele in plavale v višini Jelovice, Sava je bila polna gorečih desk in drugega lesa. Bližnja drevesa so gorela kot bakle. Še potem, ko smo bili že odmaknjeni za robom, kjer ognja ni bilo videti, smo pot še vedno imeli razsvetljeno od sija, ki se je odbijal od okoliških sten in hribov.

V taborišču smo se samo toliko zaustavili, da smo vzeli svoje stvari, in odšli. Ko se je zvečer patrulja vrnila nazaj do Rovtarice, so ji tu povedale neke ženske, da je bilo ta dan tu mnogo Nemcev, ki so prišli iz Soteske. Že drugi dan pa so nas začeli zasledovati prvi avioni. Še pred zajtrkom so brneli po zraku in ogledovali za nami.

9. SEPTEMBER 1942

Deveti september 1942. leta bo ostal v zgodovini gorenjskih partizanov dokaj značilen. Na ta dan je na Lipniški planini padel junaške smrti španski borec, narodni heroj in komandant I. grupe odredov NOV in POS tov. Jože Gregorčič in z njim večina takratne Jelovške čete Dolomitskega odreda.

Ker so mi spomini na ta dan zarežani globoko v srce in ker želim, da jih nikoli ne bi pozabil, naj bodo v tem spisu za vedno živi, tako kot sem jih takratni 17-letni partizan doživel in videl.

Bilo je 5. septembra 1942. leta. Jelovška četa, pri kateri je bil tudi štab I. grupe, se še ni dodobra odpočila in se ponovo uredila od zadnje ofenzive v mesecu avgustu. Pri zadnji ofenzivi ali hajki, kot smo to imenovali takrat, je namreč naša četa izgubila 8 tovarišev, nekaj pa je bilo lažje ranjenih. Skoro vsa četa pa je bila v tej hajki razbita, tako da smo se nekaj dni po borbi iskali po Jelovici.

Toda sovražnik nam ni dal miru. Skrbno je še naprej preko izdajalcev in svoje obveščevalne mreže zasledoval akcije in terene, na katerih smo se zadrževali. Za to svoje delo pa so Nemci uporabljali tudi aviacijo. Tako so tudi od 5. do 7. septembra njihovi avioni večkrat preleteli Jelovico. Posebno

radi so preletavali nad takrat že poznanimi partizanskimi kraji, nad Mošenjsko in Lipniško planino. Sedmega septembra sta dva njhova aviona že zgodaj zjutraj brenčala nad nami. Verjetno sta opazovala za dimom, kajti drugega se iz gozda ni moglo videti. Nekolikokrat sta preletela sem in tja nad nami, enkrat nižje, drugič višje, a obakrat precej visoko. Mi smo ju opazovali izpod smrek in ne glede nanju delali vsak svoje delo. Četa je ta čas taborila za Psom, t. j. na poti med Rastovko in Ribičevo planino. Sem smo se premaknili po akciji v Soteski, kjer smo požgali veliko lesno žago.

Šestega septembra pod večer se je vsa četa premaknila na Ratitovec. Tu naj bi se po načrtu komande Grupe sešli s poključsko in škofjeloško četo in z njima naredili nekaj skupnih akcij na področju zgornje Selške doline. Obenem pa naj bi bil ta premik nekakšna kamuflaža za četo, kajti Nemci so takoj po akciji v Soteski poslali na Rovtarico 500 mož močno patroljo, ki pa se je še isti dan vrnila nazaj v Bohinjsko Belo in na Bled.

Novo taborišče na Ratitovcu smo postavili takoj nad planino Pečano, vrh nizkega grebena v gostem bukovem gozdu. Tu smo se sešli z obema četama. Z mnogimi smo se že poznali, a večina so to bili že stari partizani, med njimi mnogi iz dražgoške borbe. Drugi dan po prihodu na Ratitovec smo pod večer zapustili taborišče in odšli, da vidimo, koliko je resnice o raztrgancih, za katere so nam govorili, da se nahajajo okrog vasi Prtovč. S terena smo namreč dobili sporočilo, da so v bližini nas »raztrganci«. Zato je bilo izdano povelje, naj vse tri čete skupaj pregledajo terene in ugotove resničnost teh vesti. Naši četi je bilo zapovedano, da zasede vrh Gladkega Ratitovca, a drugi dve naj bi od spodaj s strani vasi Tork v strelcih pregledali gosti bukov gozdič, za katerega se je mislilo, da so v njem raztrganci.

Večer je že bil, ko smo se povzpeli na vrh Ratitovca. Koča, v kateri sem bil pred vojno večkrat kot planinec, je bila prazna. Kdo pa še lahko gre v planine na izlet? Za planinca so bile nedostopne skoraj vso vojno. Za vsakogar, ki bi šel nanje, so bile lahko usodne. Partizani smo smatrali vsakogar, če je bil nepoznan, za nemškega vohuna, a Nemci, če so ga srečali kje v planinah, za »bandita«. Četa je posedla po grebenu Ratitovca in čakala, kdaj se bo kje spodaj kaj prikazalo. Jaz sem se stiskal pod manjšo skalo, kjer veter ni bil tako močan in kjer sem lažje preživel noč v kratkih hlačah. Ko vse do jutra ni bilo nič, smo se vrnili nazaj v tabor, kjer so bile že druge čete. Tu smo izvedeli, da so bile govorice netočne, oziroma da se je pred nekaj časa držala tu škofjeloška četa, za katero so ljudje mislili, da so »raztrganci«.

Cez dan smo nato počivali, zvečer 7. septembra pa odšli v prehranjevalno akcijo v Zgoranje Dajne. Precej dolga in naporna je pot do te vasi, posebno če se slabo vidi in če pot ni poznana. Okrog enajste ure smo bili v vasi. Toda nismo se še dobro razdelili po vasi, ko se usuje skoraj iz vsake druge hiše streljanje. V vasi je bila nemška patrolja, zraven tega so pa še vaščani sami imeli orožje in streljali na nas. Tako ta akcija ni uspela kot bi bilo treba. Vas pa smo si le dobro zapomnili. Odslej pa skozi vso vojno so bile Dajne na slabem glasu in ena najslabših vasi v tem kraju.

S to akcijo, kakor tudi z ono v Soteski, smo odkrili naš teren. Takoj po povratku v tabor je bilo odločeno, da se čete razidejo vsaka na svoj prvotni teren. Tako je Jelovica spet ostala nam. Škofjeloška četa je mimogrede v

svojem revirju požgala most pod Zalimlogom, poključka četa pa je naredila akcijo v Bohinju.

Okrog dvanajste ure 8. septembra smo bili že na novem mestu. Hitro smo za silo uredili tabor, to se pravi postavili kuhinjo in vsak svoje mesto za spanje. Tu smo obenem dobili zajtrk in južino. Jaz sem za kazen moral na stražo, ker sem bil za eno izmeno na dolgu še iz taborišča na Ratitovcu. Le-tu sem bil za kazen poslan k škofjeloški četi, a sem odšel k poključki, ki je imela boljšo hrano. Zato pa sem bil potem kaznovan od komandirja z eno izmeno straže.

Zvečer smo nameravali v akcijo v neko vas v Selški dolini. Toda nameravana akcija ni izvedena. To so nam preprečili Nemci s svojim prihodom. Pod večer tega dne je prišlo po vojaški cesti do Jesenovca kakih 70 kamionov nemške policije. Straža, ki je bila v tej smeri, je to prva javila. Tudi v tabor se je razločno slišalo hupanje vozov s ceste. Najprej smo mislili, da so prišli po drva, zato jim nismo posvečali dovolj pažnje. Morali smo samo pogasiti ogenj, da nas ne bi izdal dim. V mraku pa sta šla na ogled Gregorčič in Štefan Kebe. Ko sta se vrnila, smo lahko takoj videli, da bo nekaj resnejšega. Vrnila sta se že pozno zvečer. Takoj so bile okrepljene straže in patrolje okoli taborišča. Kuharji niso smeli pripravljati večerje, prepovedan je bil vsak ogenj, prižiganje cigaret in ukazana največja pripravljenost. Četa naj se pripravi, da zgodaj zjutraj zapusti taborišče in se neodkrita premakne na novo mesto, tako je bilo povelje komandanta Gregorčiča.

Bilo je okrog tretje ure zjutraj, ko smo v največji tišini pospravljali stvari, brisali sledove našega taborišča in se pripravljali za odhod. Ko smo bili vsi pripravljeni, odpoklicane straže in patrolje, smo odšli. Po zvezdah smo lahko sklepali, da bo lep dan, čeprav o njem še ni bilo nobenih znakov.

Še preden smo krenili, je vsakdo dobil poleg svoje opreme še kako stvar od kolektiva. Takrat smo še strogo razlikovali kolektiv od svoje lastnine in zato je moral vsakdo nositi, kar mu je bilo izročeno. Meni je pripadel velik kos mesa, zavit v beli rjuhi. Vedno pa je vsakdo moral paziti, da je ta »kolektiv« prinesel na svoje mesto.

Pot nas je vodila preko Podstana, katerega smo prečkali še z nočjo, v Dražgoško grapo in dalje preko Podmuleza na Jelovico. Že v Dražgoški grapi nas je dohitel dan. To je bil prekrasen poletni dan brez vsakega oblaka. Če bi bil mir, če bi lahko brez skrbi hodil po Jelovici, bi bil taki dan prekrasen. Tako pa je bila vojna in treba je bilo biti previden.

Vrhovi Ratitovca so se že kopali v soncu, ko smo prišli pod vrh Jelovice. Ravno počivali smo, ko zapoje mitraljez in nam rani mitraljezca Staneta Prezlja. Sedaj nam je bilo jasno, da so Nemci že na vseh važnejših poteh, zato smo poostriili previdnost, razmaknili kolono in hitro odšli. Prvo, kar smo naredili, je bilo, da smo šli stran s poti in naravnost v breg, da bi tako čimprej dosegli vrh.

Naš cilj, kot sem izvedel kasneje, je bil, prebiti se neopaženo preko vse Jelovice nekam v bližino Taleža ali do vasi Keplenka, kjer Jelovica oziroma ta njen del še ni bil tako odkrit in izdan. Tudi Nemci niso mirovali. Takoj, ko so nas opazili, so po radiu obvestili vse svoje enote in zasede. To njihovo početje pa smo lahko zasledovali tudi sami. Ne vem, iz kakšnih razlogov so bili tako glasni. Od vsepovsod smo lahko slišali njihovo vpitje in njihova

povelja. Na nekem mestu v Grabnih smo skoraj vanje treščili. Le njihovo govorjenje nas je opozorilo, da smo skočili preko neke poti in na njej postavili zasedo. Samo gosti gozd nam je bil v zaščito, tako da nas kljub veliki bližini niso opazili. Tako se je ob kričanju Nemcev in naši največji budnosti četa približevala Partizanskemu vrhu. Med potjo smo še našli nekega ubitega partizana, ki je ležal v nekem grabnu še od zadnje ofenzive, mu vzeli puško, s katero se je potem oborožil partizan Žar. Le-ta je bil v naši četi še nekaj dni. Pred tem je bil zaprt v Begunjah, ali je srečno in smelo pobegnil smrti z mostu v Žirovnici, kjer so Nemci streljali talce. Toda na žalost, tam je ušel smrti, tu pa je padel še ta dan. Čeprav je junaško krojil svojo usodo, ji vendar ni mogel uiti, čeprav se je že veselil, da bo kljub temu, da je bil že skoro na kolu, le dočakal težko pričakovani dan zmage.

Okoli osme ure zjutraj se je četa zaustavila vrh Partizanskega vrha. Tu naj bi se odpočila in počakala ranjenega mitraljezca in njegovo spremstvo. Ko smo posedli po tem skalnatem gričku, od koder je prekrasen razgled na vse obsežno gozdovje Jelovice in na bohinjске planine, so kuharji začeli deliti hrano. Še od kosila prejšnjega dne je ostalo nekaj krompirja, zato je tu dobil vsakdo natančno po eno žlico. Le toliko, da si okusil in nič več, ker več ni bilo. Kako nam je šlo vse to v slast. Takoj po tem skromnem zajtrku sem bil določen, da grem nazaj ranjenemu mitraljezcu Stanetu naproti, da ga dobim in pripeljem v četo. Ranjen je bil v nogo in je s težko muko šel za nami ob podpori Čedota, Porobka in Čirota. Ni mi bilo treba hoditi daleč nazaj, našel sem jih kakih osem sto metrov za nami pri potoku, ki izvira takoj za Partizanskim vrhom. Tu smo ranjenca delno umili in previli z neko srajco. Vse to smo naredili v največji tišini, zaradi neke govornice, ki se je čula takoj nad nami, a je bila bolj podobna šepetanju kot govorjenju. Ko smo se dvignili malo ven iz potoka na drugo stran brega, smo razločno slišali nemško govorjenje. Vse bolj je postajalo sumljivo, kot vedno pred kako večjo hajko. Zato smo pohiteli, da pridemo čimprej k četi. Ko smo prišli do nje, je bila že pripravljena za nadaljnjo pot. Mesto, na katerem je četa počivala, je bilo kompromitirano in dobro poznano Nemcem še iz leta 1941, ko se je tu odigrala prva borba s partizani. Od tu tudi ime Partizanski vrh. Tu v bližini pa je tudi Mošenjska planina, ki je bila z Lipniško že od 1941 shajališče Nemcev ob priliki hajk nad partizane. Zato naj bi od tu čim prej odšli, posebno še, ker so bili sovražniki že zopet v bližini.

Kolona je krenila. Jaz sem se uvrstil pred Gregorčiča, a za vodiča nam je bil Martinčov Mirko. Tako smo se hitro spustili na sedlo

Na Lipniški planini na Jelovici padla partizanski komandant Jože Gregorčič. (Original v loškem muzeju.)

med Turnom in Partizanskim vrhom, obšli vrh Kotlič in začeli pot v smeri Mošenjske planine. Ko smo bili še za Turnom, in to na njegovi južni strani, je nekje pod nami počil strel in nato še eden. Mi smo takrat mislili, da so bili Nemci, toda šele pozneje sem izvedel, da je streljal Vinko Hafner, da bi nas s tem opozoril. On je ta dan šel od neke zveze, pa je imel smolo, da je enkrat je naletel na Nemce in tako je vedel, da so že tudi na tej strani Jelovice. Mi smo seveda v največji tišini šli naprej. Nikjer ni bilo nobenega glasu — nad gozdovi Jelovice je vladala mrtva tišina, tista tišina, ki partizanu ni bila po volji, ker nam je naznanjala hajko. Kolona je bila bolj podobna mrtvaškemu sprevedu kot partizanskemu maršu. Celo kolone se je že začelo spuščati proti grabnu med Mošenjsko in Lipniško planino, a začelje je prišlo na stezo, ki pelje na Kotlič. Tu poleg steze je polno mravljišč, ki so visoka tudi po 1 m. Začelje je bilo ravno pri teh mravljiščih, ko nam se v hrbet vsuje toča krogel iz brzostrelk. Vsi smo prvi trenutek skočili naprej, kajti zadaj je že grmelo. Tu ni bilo nobenega zastavljanja, kot je to pravilo v vseh vojskah sveta, temveč eno samo streljanje. Tako kot se je začelo, je tudi iznenada prenehalo. Nemci, ki so prišli za nami po stranski stezi, so počakali, da je kolona odšla. Ko pa je prišlo začelje, so sprožili. V tem usodnem trenutku, ko bi bilo treba četo energično zbrati, zavzeti položaj in izbrati drugo smer preboja, pa je bilo četi prepuščeno, da sama izbira pot skozi obroč. To je bila usodna napaka.

Streljanje je za trenutek prenehalo, kajti Nemcem je zvijača uspela. Z nekoliko rafali nam v hrbet prisiliti nas na hitrejši umik v smeri njihove zelo močne zasede, ki je bila razporejena okrog Mošenjske in Lipniške planine. To je bila zaseda, ki je verjetno štela okrog 300 mož, vrhu tega pa so Nemci postavili zasede še po vseh poteh, ki vodijo do teh dveh planin iz smeri Dražgoš, Martinčka in Visokega vrha. Tako je bil preboj obroča, ki ga je četa nameravala izvršiti po potoku med Mošenjsko in Lipniško planino, nazvan Kravji potok, skrajno tvegan. Tu se je moral odigrati pekel, ki je zahteval sedemindvajset žrtev.

Kot sem rekel, je četa po prvih rafalih stekla. Ker sva se s Stanetom poznala še pred vojno, sem se nekoliko oziral nazaj, da vidim, kje je. Med tem časom mi je četa ušla že kakih 100 m naprej. Prišla mi je slutnja, da je Stane padel, ker je kot ranjenec stalno hodil na začelju kolone, na katerega so Nemci usuli ogenj. Toda na moje veselje je bil Stane skupaj s četo brez vsake opore. Sedaj v največji sili, ko gre za življenje, mora tudi ranjena noga vzdržati, tako je verjetno Stane takrat mislil. In res, s to ranjeno nogo je šel skozi vso hajko, in če se upošteva še velika izguba krvi, je bilo to dejanje zares nadčloveško. Hitro sem se pogнал za četo. V takih trenutkih je samota najtežja in vsakdo gleda, da je skupaj z drugimi. Takoj na vrhu, mi je meso padlo iz rjuhe in se zvalilo v neki kotel. Jaz ga seveda nisem pobiral, saj za to ni bilo časa.

Ko smo bili že precej globoko v potoku, so nas Nemci iznenada začeli mitraljirati z grebena pri Mošenjski planini. Kakšne napake smo ta dan delali! Usodne! Namesto, da bi se energično prebili naprej po potoku, smo zavili na levo v breg, kjer smo postali prava tarča za nemške mitraljezce in strelce. Redek les, nikjer nobenega kritja, pred nami Lipniška planina. Že ko smo se dvigali v ta breg, so mnogi padli ali bili ranjeni. Kako tudi ne! Na drugi strani je bil greben, od katerega nismo bili oddaljeni več kot 100 m. Na tem grebenu pa je bilo najmanj 5 nemških mitraljezcev in neko-

liko brzostrelk. Spominjam se partizana Skale, doma iz Podnarta, da je bil zadet v glavo, toda ne smrtno. Hotel me je vprašati, ali je rana globoka, toda ni še povedal vsega, ko je dobil smrtni zadetek. Nekdo je na vso moč klical na pomoč in se zvijal ob nekem mravljišču. Najtežji prizor pa je bil za mene smrt partizana, ki ga je prokleti Švaba ustrelil s tromblonom in to od blizu v trebuh. Kakšen prizor! Le kaj si zagrešil? Mar to, da hočeš živeti na slovenski zemlji, da hočeš na njej biti sam svoj gospodar? Take misli so se mi porajale šele tretji dan po hajki, ko sem imel več časa si ta kraj ogledati. Ta dan pa ni bilo časa za vse to. Takšni prizori so šli mimo mene kot na filmskem platnu. Tu na tem delu bojišča je padel tudi naš tehnik Fedor, jaz pa sem izgubil svojo prekrasno puško, zaplenjeno še v prvi hajki v Dražgoški gori. Izguba orožja je bila za partizana velika sramota. Toda v okoliščinah, v kakršnih sem jo izgubil jaz, me to ni sram priznati. Puška se mi je z jermenom zapela ob neki panj in v hipu ostala za menoj na čistini, preko katere smo tekli. Tako mi je bila vrnitev po njo nemogoča, posebno še zaradi tega, ker je večina čete že odšla naprej. V primeru, če bi šel po njo, bi gotovo padel, ker so Švabi ta čas šele začeli pripravljati pravi pekel. Tako sem ostal pri zadnjih in se tudi z njimi skupaj prebijal. Ko pritečem do steze tik za Lipniško planino, zagledam Poldeta in Benedičičevega Tončka, kako pomagata ranjenemu Gregorčiču. Na eno nogo sploh ni mogel stopiti, ker je bil zadet v kost. Kam in kako ga rešiti v tako težki situaciji? Skoraj sami smo ostali. Večina čete se je prebila v smeri pod Lipniško planino preko potoka, ki teče v Ojstrico. Za nami pa je šlo kakih 40 Švabov, ki so se nam že približevali. Zato se je bilo treba glede ranjenega Gregorčiča hitro odločiti. Položili smo ga v odvodni kanal, ki je bil skopan pred leti zaradi odvodnjevanja. Nanj smo nametali nekaj hoste in praproti in se poslovili od njega. Ker sem zadnji pokrival njegov živi grob, mi je rekel: »Mali, sedaj pa pojdi, če ne jim prideš v pest.«

Hitro sem se umaknil na manjši griček tik za planino. Mimogrede sem videl tri partizanke, ležeče na stezi tik ob planini. Bile so še žive. Streljanje pa med vsem tem časom ni nič prenehalo, le še stopnjevalo se je. Vrh grička sem dobil Štefana, komisarja grupe, Poldeta, komandirja čete, Maksa in še nekatere iz Kroke. Vsi so bili brez besed. Jaz sem največ veroval v Poldeta, zato sem sklenil, da se ga bom držal. Ko je odšel, da bi se skril pod neko skalo, sem odšel z njim. Toda nisva sedela dve minuti, ko je brez besed z nekakšnim mrmranjem začel lezti na mojo ramo. Pogledam in vidim, da je mrtev. Kako in kdo ga je mogel tu v teh gostih smrekicah zadeti, to mi je bilo nejasno. Mogoče ga je zadel slepi strel. Nemški mitraljezki ogenj se je še kar stopnjeval. Vse do tega grička smo slišali samo lahke mitraljeze, tu pa so se z nasprotne strani oglasili še težki. Mogoče je padel od tega? Mogoče se je ustrelil sam, videč, da je izhod težak, da so mnogi padli, med njimi Gregorčič in njegov najmlajši brat Janko. Ta prizor me je od vseh najbolj prizadel. Vstal sem in ne meneč se za žvižganje krogel pokonci odšel nazaj na vrh grička. Mogoče bom kdaj podvomil v to, ali ta čas so me zares hrabrile Prešernove besede: »Manj strašna noč je v črne zemlje krili kot so pod svetlim soncem sužni dnovi.« To sem na pol mislil na pol izgovarjal. Šele Štefan me je opomnil, naj se sklonim in poiščem zaklon.

Kako tudi ne bi bil živčno ubit in zbezan. Vse, kar sem videl v tej dobri pol uri, mi bo vedno živelo in raslo v meni. Koliko jih je padlo? Gregorčič, Polde, Skala, Fedor, Janko in mnogi drugi.

Neznani padli borec iz bojev na Lipniški planini.
(Original v loškem muzeju.)

posebno Nemcem ne. Tako mi je rekel, ko sva se tretji dan približevala »Zlati rezervi«. Meni pa se ta dan še ni dalo na oni svet. Hotel sem še živeti, saj mi je bilo še sedemnajst let. Ko smo tako ležali za skalami in poslušali pesem mitraljezov in žvižganje krogel, sem se približal Štefanu in mu rekel, da odlično poznam Jelovico in da bom jaz vodil, samo da gremo ven iz tega prekletega kraja. Obroč okoli nas se je vse bolj zoževal in ni bil več daleč čas, mogoče niti 15 minut ne, ko bodo Švabi na tem gričku. Zato je treba pohiteti in začeti s prebijanjem. V tem času je posebno grmelo z druge strani planine. Tam so se prebijali drugi tovariši, tam se sedaj bije bitka. Opazili smo veliko kolono, ki je šla pod nami preko sredine planine. Tu se gotovo zbirajo. Med njimi je bilo tudi več naših ljudi v službi gestapa. Razločno smo slišali slovensko preklinjanje »psi banditski« in »prekleti komunisti«. Zato je bilo treba hitro odločiti.

Štefan je pristal na moj predlog. Tako smo si začeli utirati pot proč od tega kraja. Sprva je šlo lahko, kajti mlade smreke so nas odlično varovale pred sovražnikovim očesom. Toda ko smo zašli v redke gozd, se je začelo drugače. Nemci so nas opazili in usuli na nas točo krogel. Vsi smo polegli. Ko je malo prenehalo, smo se dvignili in stekli. Toda naredili smo nekaj korakov, ko se je znova usulo po nas. Težko bo priti ven, posebno še zaradi preveč odprtega zemljišča. Toda mi smo se vseeno prebijali. Čudno, da od tolikih krogel nihče ni bil niti ranjen. Počasi in z vso težavo smo se prebili do vrha. Tu bi morali zaviti v levo, toda glej, tik ob Maksu se je dvignila smrekova veja. Pogledam in vidim policijsko kapo in še eno. Kaj je mogoče, da smo si z Nemci na 6 metrov drug od drugega. Pričakoval sem, kdaj bo kdo od naših klecnil. Toda opazil jih je tudi Štefan, hitro potegnil z ramen brzostrelko in jih pokosil še predno je Švaba imel čas sprožiti. Takoj zatem je s Partizanskega vrha sem priletela rdeča raketa. To nam je bilo znamenje, da tja ne smemo. Hitro smo se obrnili in nadaljevali pot proti Dražgoški gori. Previdno smo prečkali stezo, po kateri smo šli pred dobro uro in se mimo mravljišč spustili v globok kotel. Tod smo zadeli na razpadajočega izdajalca, ki je bil tu ustreljen pred dobrim mesecem. Smer je bila pravilna. Sedaj nam ni več manjkalo previdnosti. Pre-

Tako smo vrh skalnatega grička ostali le še štirje. Štefan videč, da je Polde padel in da je izhod iz obroča skoraj nemogoč, nam je ukazal, naj vsi poležemo po tleh. Vsak naj si pripravi mesto, od koder bo lahko streljal in kjer ga Nemci ne bodo mogli z lahkoto podreti. Šele kasneje mi je Štefan pripovedoval, da je takrat zares tako mislil. V brzostrelki sem imel še en okvir. Tega bi izstrelil, a za sebe prihranil, kolikor je potrebno. Komunist ne sme nikoli pasti živ v roke sovražniku.

den smo prečkali tudi najmanjšo stezo, smo vse pregledali, če je pot prosta. Samo na nekem mestu je spet samo malo manjkalo, da nismo trčili na Švabe. Mene je Štefan poslal, naj grem v Pavelnovih trogovcah pregledati neko stezo. Ko sem se približal stezi, k sreči zopet po gostih smrekicah, sem ugledal zeleno nemško kapo. Ko sem bolje pogledal, vidim Nemca, ki oprezno stoji in čaka na moj šum. Zaustavil sem se, zadržal tudi dih, nato pa sem se hitro obrnil in stekel nazaj proti našim. Skoraj smo bili v gori med stenami. Tu bo bolj varno. Globoko pod nami je šumela dražgoška grapa, za nami pa se je še vedno od Lipniške sem slišalo streljanje. Ko smo se vsedli, so kadilci pokadili kolektivno eno cigareto. Niso pa še dobro prižgali, ko tik nad nami počí suha veja. Vsi smo se hitro vlegli in počakali, da vidimo, kaj je. Res takoj nad nami, kakih 50 m, je šla pot in po njej nemška patrola. Ko je odšla, smo se spustili bolj globoko v goro in šele tu sedli. Takoj nam je Štefan rekel: »Skrbi me, kaj je z Gregorčičem in drugimi. Ali smo se samo mi uspeli rešiti, ali je še kdo drugi imel to srečo?«

Po daljšem počitku smo nadaljevali pot. Med potjo nas je Štefan učil jesti neke jagode, češ, da dobro odrežejo žejo. Mislim, da so bile nagnojve. Vsakdo je dobil tudi po nekaj Hofmanovih kapljic, da bi lažje zdržal, tudi te nam je dal Štefan. Tako smo preko Pavelnovoga premsa in Zapučekelja pod večer prišli v grapo, na kraj, kjer danes stoji naša hiša. Na Zapučekelju smo zvečer še poslušali Švabe, ki so iz kamenja sestavljali bunker in med tem glasno govorili. Verjetno jih je bilo strah, saj so bili na pragu Dražgoš, kjer je v začetku tega leta padel mnogokateri Nemeč.

Iz našega domačega senika smo nanosili seno, kajti v seniku ni bilo varno ležati. Tako smo to noč prebili brez odeje pod vedrim nebom. Edino pokrivalo nam je bilo seno. Zgodaj zjutraj smo se še pred dnevom preselili v bližnje leskovo grmovje, kjer smo nato ostali dva dni. Pod večer drugega dne sva se s Štefanom napotila v »Zlato rezervo«, kjer naj bi izvedela za druge partizane in dobila nekaj hrane. Pri »Zlati rezervi«, po domače pri Brsničarju, se je reklo zato, ker je to bila res prava rezerva. Tod so se sestajali partizani vedno po hajkah ali kadar na drugem mestu ni bilo moč dobiti hrane.

To pot pa o partizanih tu še niso nič vedeli. Nihče se še ni javil. To je Štefana še bolj zaskrbelo. Ali res ni nihče ušel z Lipniške planine razen nas? To je skoraj nemogoče. Tu pri hiši, seveda v gozdu, sva prespala noč od sobote na nedeljo. Zgodaj zjutraj pa sva z nekaj hrane krenila nazaj do drugih, s katerimi smo se prebili iz borbe. Ko smo se sestali, smo hitro pojedli vsak nekaj kruha in margarine in se napotili čez goro nazaj na Jelovico. V Dražgošah, seveda popolnoma porušenih, ni bilo nobenega človeka. Dražgošanom je bilo že tako prepovedano hoditi nazaj v vas, sicer pa kdo bi si pa upal sem posebno še ob hajkah. Razvaline nekdanje vasi so samevale. Čakale so svobode, ko jih bodo pridne roke teh ljudi začele popravljati in na njihovih mestih graditi nove domove.

To je bil tretji dan po mesrečni borbi. Vrh gore smo se razšli. Štefan in še nekdo sta šla na zvezo z Jelovčanom in Vinkotom v smeri proti Jamniku. Jaz, Maks, Pesjakov iz Kranja in še trije iz Kroke pa smo imeli nalogo, da gremo do ranjenega Gregorčiča. Zato smo imeli s seboj tudi nekaj hrane in obvez. V primeru, da bi ga dobili živega, bi ga odnesli na določeno mesto, kjer bi ga prevzeli na zdravljenje terenski delavci. Toda bilo je drugače.

Namesto da bi dobili živega Gregorčiča, smo ta dan še enega izgubili, tako da se je število padlih na Lipniški planini povzpelo na osemindvajset.

Vse poti in steze, po katerih smo prišli na planino, so bile temeljito prehojene. Po tem smo lahko zaključili, da je bilo pred nami na Jelovici mnogo Švabov. Nekje smo našli popolnoma novo čutarico, na drugem mestu pa šipko od puške. Z nekakim strahom smo se spustili na planino. Jaz sem hodil prvi, v večji razdalji od mene pa drugi štirje. Šel sem po naši sledi, da bi tako lahko opazoval vse prizorišče borbe in videl, kaj je na njem ostalo. Moje meso, ki sem ga izgubil še na začetku borbe, je že smrdelo in razpadalo pod vročim soncem. Na kraju, kjer sem izgubil puško, nisem nič našel. Malo dalje od tod je ležal razbit radioaparatus, ki nam je vse poletje služil, da smo bili preko njega povezani s svetom in vedeli, kaj se po njem dogaja. Na več mestih sem našel pogorišča, kjer so Nemci sežigali obleko mrtvih.

Končno smo prišli do prostora, kamor smo skrili Gregorčiča. Toda — bil je prazen. Ostal je samo košček strjene krvi, na katerem so se pasle muhe. To je pomenilo, da so Gregorčiča dobili Nemci in ga ustrelili. Kasneje smo od onih, ki so jih Švabi v tej borbi ujeli, izvedeli, da se je Gregorčič ustrelil sam, kar je bolj verjetno.

Na kammitem hribočku, kjer je padel Polde, sem hotel za spomin vzeti njegovo pipo. Ležala pa je ob pogorišču, kjer so bile sežgane obleke. Ko sem tako ogledoval pogorišče, kjer je ležal še del tovariševe pipe, je nenadoma zapela brzostrelka, nato pa še en kratek rafal. Ni mogoče, da so Nemci še vedno tu! Mogoče je to Matotova brzostrelka, ki je bila izgubljena kot moja puška. Toda v tem sem že opazil, da prihaja od Mošenjske planine grupa Nemcev, preoblečenih v kratke črne hlače in rjave srajce. Vsi so bili oboroženi z brzostrelkami. Kolikor hitro sem mogel, sem stekel preko planine. Toda nisem mogel priti do konca, ko so bili tudi Švabi že tu. Skočil sem za zid nekdanje kočice in tu počepnil. Ker sem videl, da tu ne morem ostati, sem se po krajšem obotavljanju pognal v breg. Pred menoj, okoli mene in za menoj je poskakovala prst in ruša, tako so vžgali po meni. Toda kot vedno, sem tudi sedaj imel srečo. Čeprav je včasih zažvižgalo čisto tik ušes, vsaj tako se mi je zdelo, me vendar ni nič zadelo.

Takoj za planino sem dobil še druge, le da ni bilo med njimi več Pesjakovega iz Kranja, ki so ga Nemci ustrelili. Ko smo iz gozda gledali nazaj na planino, smo v dolini na koncu planine videli vse, ki so padli tu gori. Poravnani so bili v vrsto in pripravljeni za pokop. Okoli njih pa so hodili Švabi in nekaj šteli ali pa fotografirali. Sem proti nam je tudi šlo okrog 15 Nemcev, vendar smo bili že dovolj visoko, da nas niso mogli dobiti na strel. Tako je minul še en dan, čeprav ne tako krvav, vendar zopet težak in mučen. Ko smo sedeli vrh Turna in poslušali zadnje strele pod nami, nikakor nismo mogli razumeti, kdaj bo tega konec in kdaj bo prišlo nad okupatorje maščevanje, takšno kot ga zaslužijo